

Yashil

IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

2
0
2
4

No 3

- 08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
- 08.00.02 Makroiqtisodiyot
- 08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
- 08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
- 08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
- 08.00.06 Ekonometrika va statistika
- 08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
- 08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
- 08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
- 08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
- 08.00.11 Marketing
- 08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
- 08.00.13 Menejment
- 08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
- 08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
- 08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
- 08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

74-91 xalqaro daraja
ISSN: 2992-8982

Yashil

IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

Bosh muharrir:

Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

Bosh muharrir o'rinbosari:

Karimov Norboy G'aniyevich

Elektron nashr. 796 sahifa.

E'lon qilishga 2024-yil 30-martda ruxsat etildi.

Muharrir:

Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Tahrir hay'ati:

Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston fanlar akademiyasi akademigi
Rae Kvon Chung, Janubiy Koreya, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, t.f.d., prof., O'zR Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vaziri
Buzrukxonov Sarvarxon Munavvarxonovich, i.f.d., O'zR Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vaziri o'rinbosari
Axmedov Durbek Kudratillayevich, i.f.d., prof., O'zR Oliy Majlisi qonunchilik palatasi deputati
Axmedov Sayfullo Normatovich i.f.n., professor, MIM akademiyasi rektori
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, i.f.d., prof., TDIU YoMMMIB birinchi prorektori
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, i.f.d., prof., TDIU Ilmiy ishlar va innovatsiyalar bo'yicha prorektori
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, i.f.d., prof., "O'IRIAM" ilmiy tadqiqot markazi direktori – prorektor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, i.f.d., TMI professori
Samadov Asqarjon Nishonovich, i.f.n., TDIU professori
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, t.f.d., Rossiya xalqlar do'stligi universiteti professori
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, i.f.d., prof., Xalqaro "Nordik" universiteti rektori
Aliyev Bekdavlat Aliyevich, f.f.d., TDIU professori
Axmedov Ikrom Akramovich, i.f.d. TDIU professori
Po'latov Baxtiyor Alimovich, t.f.d., profesor
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, i.f.d., TDIU professori
Isakov Janabay Yakubbayevich, i.f.d., TDIU professori
Musyeva Shoira Azimovna, SamDu IS instituti professori
Axmedov Javohir Jamolovich, i.f.f.d., "El-yurt umidi" jamg'armasi ijrochi direktori o'rinbosari
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, t.f.f.d., TAQU katta o'qituvchisi
Xalikov Suyun Ravshanovich, i. f. n., TDAU dotsenti
Kamilova Iroda Xusniddinovna, i.f.f.d., TDIU dotsenti
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, i.f.f.d., TDIU dotsenti
Rustamov Ilhomiddin, f.f.n., Farg'ona davlat universiteti dotsenti
Fayziyev Oybek Raximovich, i.f.f.d. (PhD), Alfraganus universiteti dotsenti
Sevil Piriyeva Karaman, PhD, Turkiya Anqara universiteti doktoranti
Mirzaliyev Sanjar Maxamatjon o'g'li, TDIU mustaqil tadqiqotchisi
Utayev Uktam Choriyevich, O'zR Bosh prokuraturasi boshqarma boshlig'i o'rinbosari
Ochilov Farxod, O'zR Bosh prokuraturasi iqtisodiy jinoyatlarga qarshi kurashish departamenti bo'limi boshlig'i
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, TDIU katta o'qituvchisi

Ekspertlar kengashi:

Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, i.f.d, TDIU dotsenti
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, i.f.f.d, TDIU dotsenti
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, i.f.d., TMI dotsenti
Babayeva Zuhra Yuldashevna, TDIU mustaqil tadqiqotchisi

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, O'zR Tabiat resurslari vazirligi, O'zR Bosh prokuraturasi huzuridagi IJQK departamenti.

MUNDARIJA

Экологические и альтернативные заполнители для бетона в условиях Узбекистана.....	10
Акрамов Хуснитдин Ахрарович, Тохиров Жалолиддин Очилович, Самадов Хомид Самандарович	
Investitsion marketingni rivojlantirish asosida mintqa investitsiya jozibadorligini oshirish	16
Ahmedov Alim Babaniyazovich	
O'zbekistonda yashil budjetlashtirish, energiya samaradorligi va issiqxona gazlari emissiyasi.....	22
Pulatov Dilshod Haqberdiyevich, Qulliyev Ulug'bek Mirzayevich, Mamanov Alisher	
Development of the Digital Economy as a Trigger of the Economic Growth of the New Uzbekistan.....	28
Luiza Sayfullovna Makhmutkhodjaeva, Umarova Shahnoza Akbarovna	
Oliy o'quv yurtlarida matematik statistikani o'qitishning xususiyatlari.....	34
Shamsiyev Damin Najmiddinovich, Aymatova Farida Xo'razovna	
Turizm tadbirkorlikning o'ziga xos xususiyatlari	37
Mardonova Dilafruz Kosimovna	
Oziq-ovqat xavfsizligi ta'minoti: O'zbekistonda mayonez importini notarif tartibga solish va ichki ishlab chiqarishni rivojlantirish istiqbollari.....	41
Muratova Shohista Nimatullayevna, Nomozov Azizbek Xayrulla o'g'li	
Mamalakatimizga xorijiy investitsiyalarni jalb etishda qimmatli qog'ozlar bozorining o'rni va roli	46
Akramov Azamat Ramziddinovich	
Mamlakatning iqtisodiy va ekologik rivojlanishida elektromobil sanoatini rivojlantirishning ahamiyati	53
Iminov Mahmudjon Azimjon o'g'li	
Hududiy eksport salohiyatini oshirishning marketing strategiyasi.....	60
Jiyamuratov Rustam Nuridinovich	
Turistik kompaniyalar moliyaviy barqarorligini baholash usullarini takomillashtirish kompaniya moliyaviy barqarorligini ta'minlashning muhim mezonini.....	65
Jo'rayev Behzod Nuraliyevich	
Iste'molchilarni xulq-atvori modellari asosida marketing strategiyalarini shakllantirish.....	70
Kutbitdinova Moxigul Inoyatovna	
Hisob siyosati va unda biologik aktivlar hisobini yoritib berish tartibini takomillashtirish	75
Mirzayeva Nargiza Batirovna	
Mamlakat iqtisodiyotini rivojlantirishda investitsiyalarning o'rni.....	80
Otajonova Charosxon Polvonquli qizi	
Innovatsion menejment va raqamli transformatsiyalarni joriy etishning metodologik asoslari.....	84
Quldoshev Asliddin Tursunovich	
Strategik boshqaruvda xususiy kapital samaradorligini baholash.....	89
Nasriyeva Zebiniso A'zam kizi, Mavlyanova Dilobar Maxkamovna	
Mintaqalarni innovatsion rivojlantirish istiqbollari tashkiliy tuzilmalarini takomillashtirishni boshqarish yo'llari	100
Xodjamuratova Gulbaxar Yuldashevna	
Meva-sabzavot eksporti barqarorligini ta'minlashning ekonometrik tahlili	105
Shamsiyeva Feruza Muratxodjayevna	
Зарубежный опыт активизации экономической активности домохозяйств.....	111
Бердиев Гайрат Ибрагимович, Маликова Севинч Телман кизи, Люсиков Артемий Александрович	
The Impact of Foreign Direct Investment on Economic Growth: A Case Study of Uzbekistan.....	116
Abdulla Ibragimov, Keldiyorov Shakhriyor Ilyos O'g'li	

Mintaqada sanoat ishlab chiqarish rivojlanishining kambag'allikni qisqartirishdagi ahamiyati	121
Abdullayev Habibullo Asadulla o'g'li	
Global iqtisodiyot sharoitida islom moliyasi mezon va tartiblarini joriy etishdagi muammolar va yechimlar	125
Abduvosidova Gulandom Abdurashid qizi	
Amerika Qo'shma Shtatlari tajribasida biznes subyektlarini toifalarga ajratish amaliyotining xususiyatlari	131
Akobirova Nodira Najmiddin qizi	
O'zbekiston Respublikasida qishloq xo'jaligini innovatsion rivojlanish yo'llari	135
Axmedova Nafisa Amirddin qizi	
Strategic directions of integration of Uzbekistan into the international hospitality industry	140
Bekmurodova Laylo Tursunmamatovna	
Surxondaryo viloyatida parrandachilikni rivojlantirish ko'rsatkichlarini prognozlash va modelashtirish	144
Bobomuratov Imomqul Islamovich	
Mamlakatimizda chorvachilik mahsulotlarini yetishtirishning hozirgi holati va uning tahlili	149
Talipova Dilfuza Nabiyeвна	
Agrar soha korxonalarining moliyaviy qo'llab-quvvatlash tizimini takomillashtirish	154
Erkinxojiyev Ismoiljon Ikromjon o'g'li	
Analysis of the Influence of Macroeconomic Indicators on State Budget Tax Revenue	158
Meyliev O. R., Gofurova K.	
Mahalliy budjet xarajatlarini hududlar ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishiga ta'siri	166
Hazratqulov Shahboz Boboqul o'g'li	
Influence of Digital Technologies on Economic Growth of the Republic of Uzbekistan	170
Igamberdiyeva Kunduz Ergashevna	
Transmilliy kompaniyalarning tashqi bozorlar uchun marketing strategiyalari va marketing tadqiqotlarini o'tkazish amaliyoti	174
Jo'rayeva Zilola Turobovna, Saidova Dilnozaxon Odiljon qizi	
Tijorat banklari tomonidan investitsiya loyihalarini moliyalashni rivojlantirish imkoniyatlari	178
Kamilova Iroda Xusniddinovna	
Korxonalarda inqirozga qarshi moliyaviy boshqaruv tizimini takomillashtirish	183
Latipova Shaxnoza Maxmudovna	
Tijorat banklari faoliyatida onlayn tizimlarining tutgan o'rni va ularning rivojlanishi	188
Raxmataliyev Muzaffar Eshdavatovich	
Aholi farovonligini oshirishda tadbirkorlik faoliyatining ta'sirini baholashning nazariy asoslari	194
Fayziyeva Dilsuz Bahodirovna	
O'zbekiston Respublikasini "yashil" iqtisodiyotga o'tish samaradorligini oshirish	200
Mirzayev Bexruz Abdulla o'g'li	
Andijon viloyatida kambag'allik darajasini qisqarishiga ta'sir etuvchi ko'rsatkichlar	214
Musaeva Ziyoda Allayarovna	
O'zbekiston Respublikasi qishloq xo'jaligi eksportida marketing muammolari	218
Musyeva Shoirazimovna, Agzamov Avazxon Talgatovich	
Respublikamizda parranda bosh sonining hozirgi holati va uning istiqbollari	223
Akramova Nargiza Axrorovna	
Menejmentda ishbilarmonlik kommunikatsiyalaridan foydalanishda optimal strategiyalarini qo'llash shart-sharoitlari	227
Narzullayeva Gulchehra Salimovna, Shadiyeva Madina Djaloliddin qizi	
Raqamlashtirish sharoitida innovatsion faoliyatning o'ziga xos xususiyatlari	231
Nazarova Latofat Toirjon qizi	
O'zbekistonda masofaviy bank xizmatlarini rivojlantirishdagi muammolar va ularni bartaraf etish yo'llari	235
Nurmuxammedov Matlab Yunusovich	

Davlat aktivlarini samarali boshqarish hamda nazorat qilishni takomillashtirish.....	240
Mirzayev O., Nazarov G'ayrat Olim o'g'li	
Talabalarning oilali bo'lishiga ta'sir etuvchi omillarga iqtisodiy baholashda yangicha yondashuv.....	246
O. U. Shomurodov, Z. U. Uroqov, A. T. Ablahatov, A. A. Suyarov, J. S. Urazov	
Methodological Aspects for Branding in Private Schools.....	251
Odilova Sitora Sayfitdin qizi	
Совершенствование процедуры оценки эффективности и результативности расходов государственного сектора.....	256
Олимов Элёр Фазлиддин угли, Искандаров Суннатилло Бахриддин угли	
Logistika xizmatlari samaradorligini oshirishda blokcheyn texnologiyalardan foydalanish	261
Rajabov Orzujon Mamasoliyevich	
Markaziy Osiyoda energetika bozorini rivojlantirishning kelgusi istiqboli va imkoniyatlari.....	267
Saidov Mash'al Samadovich, Umarova Irodaxon Nuraliyevna	
Mamlakat iqtisodiyotini rivojlantirishda sug'urta bozorining innovatsion usullaridan foydalanishning konseptual asoslari	275
Narzullayeva Gulchehra Salimovna, Saidova Dilnozaxon Odiljon qizi	
Oliy ta'limda boshqaruv strategiyalari va ularni amalga oshirish mexanizmi.....	279
Saidqulova Firuza Farmonovna	
Jismoniy shaxslardan olinadigan daromadlarini soliqqa tortishning o'ziga xos xususiyatlari	283
Salimov Sherzod Baxtiyorovich	
O'zbekiston Respublikasidagi mavjud suv resurslarining iqtisodiy holati tahlili	288
Shanazarova Gulyora Baxtiyarovna	
Tijorat banklari kredit risklarini kamaytirish yo'llari.....	294
Tulkinova Maftuna Anvarbek qizi	
The use of Intellectual Systems in the Improvement of the Educational Process Management System in Higher Educational Institutions	303
Umarova Dilfuza Rakhmatilla qizi	
Oliy ta'lim tizimida yangi iqtisodiy mexanizmlarni shakllantirish.....	307
Xakimov Dilshodjon Rahmonaliyevich	
Global iqtisodiy sharoitida moliyaviy hisobotlar auditida muhimliklarni baholashni xalqaro standartlar asosida takomillashtirish	311
Xasanova Nasiba Tolliboy qizi	
Qurilish materiallari sanoatida innovatsion klasterlarni tashkil etish istiqbollari.....	314
Yuldasheva Kamola Miraliyevna	
Oliy ta'lim muassasalarida gibril bulut xizmat modelini qo'llash mexanizmini ishlab chiqish	319
Zaripov Bahodir Bobomurod o'g'li	
Роль инвестиций в системе железнодорожного транспорта в Республике Узбекистан	325
Акбарова Лайло Упашевна	
Gidrotexnik inshootlar betonlarini samaradorligini tahlil qilish va oshirish natijalari.....	330
Asqarov B. A., Karimov M. U., Xolmirzayev S.T., Obidjonov J. T.	
Maxsus iqtisodiy zonalar hududiga jalb etilgan investitsiyalar to'g'risida	334
Davlayev G'olib Ashurovich	
Yangi xizmat turi xizmatlar sohasini innovatsion boshqarishning metodologiyasi	337
Djurayeva Dilnoza Davron qizi	
Mintaqalar innovatsion salohiyatini baholashning uslubiy yondashuvlari.....	343
J. A. Ismatullayev, D. X. O'rinov	
Milliy qayta sug'urtalovchilarning xalqaro sug'urta bozoriga kirib borishi va kutilayotgan xavf-xatarlar	348
Jorabayev Jasur Abduraxmanovich	

Moliyaviy hisobotning xalqaro standartlari asosida tovarlar auditi natijalarini auditorlik hisobotida aks ettirish tartibi	354
Ibragimov M. M., Ergashev O. F.	
Turistik destinatsiyalarni tashkil etish va rivojlantirishning xorijiy tajribalari	358
Karimov Anvar Aktam o'g'li	
Jismoniy shaxslarning mol-mulk va yer soliqlarini hisoblash va undirish samaradorligini oshirish yo'llari.....	362
Qurbonov Muxiddin Abdullayevich	
Iqtisodiy xavfsizlikning institutsional tizimini tadqiq etishga uslubiy yondashuvlar.....	367
Mamatov Axmetjon Atajanovich, Allaberganov Zakir Gayibovich	
Davlatning iqtisodiy xavfsizligini ta'minlashning nazariy jihatlarini	373
Mamatov Mamajan Axmadjonovich	
Paxta-to'qimachilik klasterlari eksport faoliyatini rivojlantirishning xorij tajribasi.....	380
Mansurov Saidxo'ja Kamalovich	
Korxonalar raqobatbardoshligini oshirish muammolari va dolzarb vazifalari	386
Musyeva Shoiraz Azimovna	
Устойчивый и инклюзивный рост: взаимосвязь экономического прогресса с социальным равенством и экологическим управлением	390
Нодирбек Холбаев	
Mintaqalarni investitsion jozibadorligini taraqqiyot strategiyasiga ta'sirini statistik baholash.....	396
Nuriddinov Zufar Akbarovich	
Финансирование каракулеводства: преодоление финансовых вызовов в пустынных регионах Узбекистана	402
Нуриллаев Жамолиддин Ярашевич	
O'zbekiston investitsiya muhitini yanada yaxshilash va uning jozibadorligini oshirish.....	408
Oybek Elmuratov	
Intellectual mulkning iqtisodiy mazmuni va tarixiy rivojlanish bosqichlari	411
Maxmudova Nargiza Davlyat qizi	
Implementation and use of Digital Technologies in Logistics Abstract.....	416
Kushakova Mamura, Koshakova Mukhlisa Surat qizi	
Innovatsion iqtisodiyot tushunchasining mazmun mohiyati	421
Abduqaxorov Bekzod O'tkir o'g'li	
Raqamlashtirish iqtisodiy o'sish va raqobatbardoshligini oshirish omili sifatida.....	426
Mamajonova Durdonahon Mamaruzi qizi	
O'zbekistonda tashqi savdoni notarif usullar orqali tartibga solishning mamlakat iqtisodiyotiga ta'siri.....	431
Norqobilov Akobir Iso o'g'li	
Инновационные методы переработки горных отходов для экологической устойчивости в Узбекистане	437
Аскарлов Бахтиер Аскарлов, Собирова Мукаддас Хамидуллаева	
Опыт зарубежных стран по стимулированию производства сельскохозяйственной продукции и перспективы внедрения в Узбекистан.....	442
Холиков Сулаймон Уткир угли	
Xo'jalik yurituvchi subyektlarda strategik boshqaruv hisobini tashkil qilishning uslubiy jihatlarini.....	447
Pardayeva Shahnoza Abdinabiyevna	
O'zbekiston Respublikasida kichik biznes va xususiy tadbirkorlik faoliyatini moliyalashtirishni statistik tahlili.....	452
Sayfullayev Siddik Nosirovich	
Sug'urta tashkilotining innovatsion risklarini baholash.....	457
Sattorov Shoxrux Maxmudjon o'g'li	

Kapital bozori rivojlanishining zamonaviy tendensiyalari	462
Turdiyeva Uzayda Omirbayevna	
Адаптивный искусственный интеллект в управлении человеческими ресурсами	469
Хайдарова Малика Шокирджановна	
Oliy ta'lim muassasalarida moliyaviy mablag'lardan samarali foydalanishga xizmat qiluvchi zamonaviy va istiqbolga mo'ljallangan huquqiy asoslarning yaratilganligi to'g'risida	478
Xayriddinov Shuxrat Botirovich	
Investitsiya loyihalariga ta'sir qiluvchi risklarni sifat jihatdan baholash usullarining o'ziga xos xususiyatlari	482
Shaislamova Nargiza Kabilovna	
Tijorat banklari tomonidan investitsion loyihalarni kreditlash tartib va ularni takomillashtirish yo'llari	491
Yunusova Ozoda Anvarjon qizi	
Hududlar iqtisodiy xavfsizligini ta'minlashda soliq salohiyatini oshirishning nazariy jihatlarini	498
E. N. Raximov	
Konsolidatsiyalashgan moliyaviy hisobot tuzishning zarurligi	504
Avazov Iloxom Ravshanovich	
Inson resurslarini boshqarishning innovatsion usullarini joriy etish vositalarini ishlab chiqish	509
Djuraeva Guzal Shavkatovna	
Agrar soha korxonalarining moliyaviy qo'llab-quvvatlash tizimini takomillashtirish	513
Erkinxojiev Ismoiljon Ikromjon o'g'li	
Korporativ qimmatli qog'ozlar asosida korxonalarni moliyalashtirishning ilg'or xorij tajribalari	517
Igitov Jurabek Kuzibekovich	
The impact of corporate governance on firm performance and financial stability	524
Muhammadyor Yunusov	
Mintaqalarda kamg'allik darajasini pasaytirish va xorij tajribasidan foydalanish yo'llari	537
Musulmonova Shahlo Nasriddinovna	
Makroiqtisodiy barqarorlikni mustahkamlash soliq ma'muriyatchiligini samarali tashkil etish yo'llari	541
Mutalova Dilorom Maxamadjanovna, Kenjaboyeva Nigina	
Iqtisodiy savodxonlik hamda tadbirkorlik qobiliyati o'rtasidagi to'g'ri nisbatdagi bog'liqlik munosabatining fundamental asoslari	544
Tuxtayeva Muyassar Shovkat qizi	
Korxonalarning bankrotlik riskini baholashning xalqaro modellari	550
Umarova Hulkar Umidulloyevna	
O'zbekistonda korxona boshqaruvida kadrlar salohiyatidan foydalanish amaliyotini rivojlantirishning xorij tajribasi	555
Do'stova Aziza Qahramonovna	
Raqamli iqtisodiyot sharoitida boshqaruv tizimining xususiyatlari	559
Iroda Majidova	
Ziyorat turizmini rivojlantirishning muhim xususiyatlari	565
Mirzayev Qulmamat Jonuzoqovich, Shukurov Tohirjon Izzatullo o'g'li	
Qandolat mahsulotlari bozorida marketing tadqiqotlarini asosiy yo'nalishlari	569
Tuychiyeva Vasila Faxriddin qizi	
“Зелёная экономика” как фактор повышения экономического роста страны	573
Тураева Адиба Икрамовна	
Oilada sarf-xarajatlar samarasiga erishishning muhimligi	580
Xasanov Rustam Rabimovich	
Aholi farovonlik darajasidagi farqlarni tartiblash yo'nalishlari	583
Xasanov Rustam Rabimovich, Turdiyev Zoxidjon Rustamovich	

Совершенствование оценки стоимости объектов недвижимости в Узбекистане на основе зарубежного опыта.....	588
Хомитов К. З., Халилова Л. Ш.	
Mamlakatimizda qishloq xo'jaligida kooperatsiya munosabatlarini rivojlantirishda xorij tajribalaridan foydalanishning ahamiyati.....	594
Choriyeva Nigina Kaxramonovna	
Davlat xaridlari tizimini takomillashtirish yo'llari	598
Alimbayeva Sevara Alimbayevna	
Yengil sanoatni rivojlanishida Germaniya tajribasi.....	601
F. Jumaniyazova, G'ulomov Ibroxim Rustam o'g'li	
The efficiency of usage of Islamic finance instruments in security market.....	607
Khasanov Umarbek Begmat ugli	
Tadbirkorlik subyektlari eksportini rivojlantirishda raqamli platformalardan foydalanishning xorijiy tajribalari va ulardan foydalanish yo'llari.....	613
Mamasoatov Dilshod Ravshanovich	
O'zbekistonda kichik biznes va xususiy tadbirkorlik subyektlarini tashkil qilinishining hozirgi holati va muammolari	621
Nutfulloev Tolib G'olib o'g'li	
Mehnat bozorida raqamli texnologiyalardan foydalanish metodologiyasini takomillashtirish	627
Maxammadiyev M. M.	
Ishlab chiqarishni modernizatsiya qilish sharoitida mahsulot tannarxini optimallashtirish asoslari.....	632
Narzullayeva Gulchehra Salimovna	
Elektron pullarni rivojlantirish yo'llari	636
Rustamov Maqsud Suvonqulovich, Egamberganov Mirzabek Odilbek o'g'li	
Загрязнение окружающей среды в Узбекистане: проблемы, причины и пути решения	644
Ишонкулова Феруза Асатовна, Шукуров Тимур Умидович	
Raqamli iqtisodiyot sharoitida tijorat banklarini transformatsiyalash modeli orqali takomillashtirish	649
Norov Akmal Ruzimamatovich, Norova Nozima Nabiyeвна	
Land Tax Received From Individuals and its Share in the Budget of the Republic of Uzbekistan	656
Hakimov Feruz Khurshid ugli	
O'zbekistonda "yashil" iqtisodiyot va iqlim o'zgarishi bilan bog'liq xarajatlar tahlili.....	659
Isaxonova Ruxshona Muzaffar qizi, Sharapova Mashxura Azadovna	
Qurilish xizmatlari ma'lumotlar tizimini takomillashtirish imkoniyatlari.....	665
Nurfayziyev Zayniddin Boymurodovich, Nurfayziyev Elyor Zayniddinovich	
Ipotekali kreditlashni rivojlantirishning xorijiy davlatlar tajribasi va uni O'zbekistonda tatbiq etish yo'llari	670
Turdiyev Shaxriddin Erxonovich	
Suv resurslaridan foydalanishda xorij tajribalari	675
Berdiyev Anvar Abdivaliyevich	
Auditda yetarli va mos dalillarni to'plash tartibi	681
Meliyev Isroil Ismoilovich	
"Yashil" iqtisodiyot konsepsiyasining shakllanishi va rivojlanishi.....	686
Urunbayev Saparbek Samatovich	
Uy-joy fondini boshqarish samaradorligini oshirishning ustuvor yo'nalishlari.....	692
Xolmuradov Raxmatilla Ne'matillaevich	
O'zbekiston mahsulotlarining tashqi bozordagi raqobatbardoshligi xususiyatlari va onlayn platformalar.....	699
Baymuradov Shoxrux Maxmudovich	
Factors affecting investment attractiveness in the global investment landscape.....	704
Otaboev Akhmed Makhsudbek o'g'li, Juliana Juliana, Fazliddin Nasriddinov	

Xalqaro migratsiyaning O'zbekiston mehnat bozori va inson kapitaliga ta'siri.....	709
Tilabova Kumush Farhod qizi	
Анализ и оценка естественного освещения помещений образовательных учреждений.....	714
Пирмухамедова Шахноза	
Актуальные вопросы укрепления доверия населения к банковской системы Республики Узбекистан...	719
Рузиева Нилуфар Тулкин кизи	
Методические подходы к формированию механизмов стратегического управления развитием химической отрасли.....	725
Бибутова Шахло Саъдуллаевна	
Iqtisodiyotni rivojlantirishda erkin iqtisodiy zonalarini tashkil etishning afzalliklari va muammolari	730
Axmedova Dilbar Buronovna	
Natijaga yo'naltirilgan budjetlashtirishda sog'liqni saqlash muassasalarini moliyalashtirishning mohiyati.....	734
Ishmanova Diana Nurmatdovna	
Oziq-ovqat sanoatini tashkiliy-iqtisodiy jihatdan rivojlanti-rishning nazariy asoslari	737
Muxtorova Madina Azamat qizi	
Ipoteka kreditlari sohasidagi islohotlar va kelajakdagi istiqbollar.....	741
A'zamxo'jayeva Nihola Sulaymon qizi	
Sanoat ishlab chiqarish tizimining investitsion xususiyatlari	746
Yodgorova Xalima To'liqinovna	
Budjet ijrosini samarali ta'minlashda davlat xaridlarining ahamiyati.....	752
Sholdarov Dilshod Azimiddin o'g'li, Fayzullayeva Zilola Ravshanovna	
Aholi sog'ligi – milliy boylikning tarkibi va jamiyat taraqqiyotining muhim shartidir.....	763
Djumabayeva Shaira Xalillayevna	
Moliyaviy hisobotlarning xalqaro standartlari: hisob siyosati.....	769
Rizayev Nurbek Kodirovich, Mamatova Charos Shavkiddinovna	
Milliy iqtisodiyotni rivojlantirishda investitsion muhitning o'rni	778
Valiyeva Sayyora Xushbaqovna	
Davlat ishtirokidagi korxonalarda korporativ ijtimoiy mas'uliyat ("Rossiya temir yo'llari" OAJ misolida).....	784
Xidirova Marg'uba Rustamovna, Saidqulov Avazbek Botirqul o'g'li	
Raqamli transformatsiyaning O'zbekistonning investitsion jozibadorligiga ta'siri.....	790
Saitkamolov Muxammadxo'ja Sobirxo'ja o'g'li, Markabayeva Jansaya Aybek qizi	

INTELLEKTUAL MULKNING IQTISODIY MAZMUNI VA TARIXIY RIVOJLANISH BOSQICHLARI

Maxmudova Nargiza Davlyat qizi
“TIQXMMI”MTU stajyor-o‘qituvchisi

Annotatsiya: Maqolada intellektual mulk tushunchasi batafsil ko‘rib chiqilgan bo‘lib, uning iqtisodiy hamda huquqiy mohiyati yoritib berilgan. Intellektual mulk tushunchasining kelib chiqishi, shuningdek, tarixiy rivojlanish bosqichlari, intellektual mulk obyektlarini tan olish to‘g‘risidagi turli yondashuvlar yoritib berilgan.

Kalit so‘zlar: intellektual mulk, nomoddiy aktiv, mutloq huquq, mualliflik huquqi, MHXS, intellektual kapital, moliyaviy kapital.

Abstract: The article examines in detail the concept of intellectual property, highlights its economic and legal essence. The origins of the concept of intellectual property, as well as the stages of historical development, various approaches to the recognition of intellectual property objects are covered in the article.

Key words: intellectual property, intangible asset, absolute law, copyright, IFRS, intellectual capital, financial capital.

Аннотация: В статье подробно рассматривается понятие интеллектуальной собственности, освещается ее экономическая и правовая сущность. Истоки понятия интеллектуальной собственности, а также этапы исторического развития, различные подходы к распознаванию объектов интеллектуальной собственности освещены в статье.

Ключевые слова: интеллектуальная собственность, нематериальный актив, абсолютное право, авторское право, МСФО, интеллектуальный капитал, финансовый капитал.

KIRISH

Mamlakatimizda amalga oshirilayotgan iqtisodiy islohotlar iqtisodiyotimizni yanada rivojlantirishga asos bo‘lmoqda. Prezidentimiz ham qator ma‘ruzalarida iqtisodiyotimizni rivojlantirish bo‘yicha ta‘kidlab kelmoqda, chunonchi “Bir yil ichida mamlakatimiz iqtisodiyotini yanada erkinlashtirish, biznesga keng yo‘l ochish, bu borada qonun ustuvorligi va huquqiy kafolatlarni mustahkamlash bo‘yicha tizimli islohotlarni jadal davom ettirdik” [23].

Hozirgi kunda dunyo mamlakatlarida iqtisodiyotni innovatsion rivojlantirishda intellektual mulk va uning hisobi hamda tahlili nazariy hamda uslubiy asoslarini takomillashtirishga katta e‘tibor qaratilmoqda. Intellektual mulkni tan olish olish mezonlari, intellektual mulk obyektlarini boshlang‘ich tannarxida baholash, intellektual mulk obyektlarini yaratish jarayoni, tadqiqot va ishlanmalarga xarajatlar, haqiqiy tannarxi bo‘yicha hisob modeli yoki qayta baholangan qiymati bo‘yicha hisob modellari asosida baholash tartiblari, intellektual mulk obyektlarini qayta baholash natijalarini aks ettirish, intellektual mulk obyektlarini moliyaviy hisobotlarda aks ettirish masalalarini xalqaro standartlarga muvofiqlashtirish, xalqaro standartlar asosida xo‘jalik yurituvchi subyektlar intellektual mulk obyektlarini tahlil qilish metodologiyasini takomillashtirish o‘ta dolzarb hisoblanadi.

ADABIYOTLAR SHARHI

Birinci marta 1960-yillarda F.Machlup o‘zining “AQShda bilimlarni ishlab chiqarish va tarqatish” asarida intellektual mulk tushunchasini tovar sifatida taklif qilgan [13, 43b].

Intellektual mulk, D. Bellning axborot qiymat nazariyasi doirasida, qiymatning manbai bo‘lib hisoblanadi [2, 332-333b].

Intellektual mulkning iqtisodiy resurs sifatida talqini birinchi marta XX asr 60-yillarda J.Gelbreytning “Yangi sanoat jamiyati” asarida berilgan [4, 88b]. Postindustrial jamiyat nazariyasi doirasida intellektual mulk ijtimoiy boylikning muhim qismini tashkil etadi va ulkan iqtisodiy salohiyatni jamlaydi. Uning iste‘mol qiymati tijorat mahsulotlari va bozorda foydalanish bilan yaratilgan korxonalarning afzalliklarini belgilaydi.

R.I. Kapelyushnikov ning so'zlariga ko'ra ^[7], qiymat obyektning o'zida emas, balki u qanday qo'llanilishi va undan kimga foyda keltirishida.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Tadqiqot jarayonida analiz, sintez, taqqoslash, qayta tasniflash, ekonometrik va iqtisodiy statistik usullardan foydalanilgan.

TAHLIL VA NATIJALAR

Intellectual mulk to'g'risida birinchi eslatma XVIII-asrning 80-yillariga to'g'ri keladi, inson tomonidan ishlab chiqarilgan hamma narsani, shu jumladan, ijodiy mehnat natijalari, uning tasarrufida mutlaq huquqqa ega bo'lgan mulki tabiiy huquq nazariyasini ilgari surilgan davr; intellectual faoliyat natijalari esa iqtisodiy aylanmada ishtirok eta boshladi (S.P.Grishaev ^[5, 7b.]).

"Intellectual mulk" tushunchasi birinchi marta 1967-yilda Stokgolm konventsiyasida ta'riflangan bo'lib shu paytda Butunjahon intellectual mulk tashkiloti tashkil etilgan. Ushbu Konventsiyaning 2-moddasiga ko'ra, intellectual mulk sanoat, ilmiy, adabiyot va san'at sohasidagi ijod natijalari bilan bog'liq barcha huquqlarni o'z ichiga oladi. Shunday qilib, "intellectual mulk" atamasi umumiy ma'noda qo'llaniladi. Konventsiyada belgilanishicha intellectual mulk turlari ro'yxati taxminiydir va uni to'ldirish mumkin. Intellectual mulkning asosini mualliflik huquqi va patent huquqi obyektlari, shuningdek, individuallashtirish va nou-xau vositalari tashkil etadi. Bu obyektlarning barchasida umumiy bo'lgan narsa ularning ideal tabiati (ular nomoddiy) va ma'lum bir iqtisodiy qiymatga ega bo'lgan jismoniy (moddiy) obyektlarda gavdalanish qobiliyatidir.

Shu bilan birga, iqtisodiy muomaladagi intellectual mulk obyekti quyidagi xususiyatlarga ega:

- jismoniy iste'molga ega emas, jismoniy eskirmaydi (faqat ma'naviy eskirishi mumkin), foydalanish hajmi bo'yicha cheklovlar yo'q (bozor sig'imi va qonuniy cheklovlardan tashqari);
- aynan kimning mulki ekanligi belgilanmagan va bir vaqtning o'zida cheksiz ko'p shaxslar tomonidan ishlatilishi mumkin;
- huquqiy konsolidatsiya orqali intellectual faoliyatning boshqa natijalaridan va individuallashtirish vositalaridan ajratishni talab qiladi;
- faqat unga bo'lgan huquqlar ta'minlangan holda daromad olishi mumkin, bu esa undan foydalanishning hamma uchun ochiq bo'lishiga yo'l qo'ymaydi;
- bozorda ta'sir doiralarini shakllantirish, intellectual mulk obyektlaridan foydalanishdan daromad olish ustidan nazoratni amalga oshirish imkoniyatini beradi;
- uning huquqiy himoyasi vaqt bilan chegaralanadi, unga ko'ra obyekt jamiyat mulkiga.

Iqtisodiy muomalada intellectual mulkni ikki pozitsiyada ko'rib chiqish mumkin:

- 1) mahsulot yoki xizmat, kapital qo'yilmalar uchun mahsulot yoki yakuniy mahsulot sifatida. Daromad naqd pul shaklida keladi (narx majburiyatni olib tashlash imkoniyatini hisobga olgan holda baholanadi);
- 2) ishlab chiqarish asosi sifatida (iqtisodiy resurs yoki ishlab chiqarish omili, investitsiya obyekti, elementar kapital).

Natijada ushbu resurs orqali yaratilgan moddiy sotish obyektlari foyda keltiradi. Ushbu obyektlar investitsiya qilingan kapitaldan foydalanishdan daromad olish imkoniyati nuqtalari bilan taqqoslanadi.

Bundan tashqari, bir xo'jalik yurituvchi subyekt uchun tayyor mahsulot sifatida qaraladigan intellectual mulk boshqa bir xo'jalik yurituvchi subyekt uchun ishlab chiqarishning zaruriy sharti bo'lib xizmat qilishi mumkin (V.A.Skvortsova ^[17, 129-130-betlar]). Har qanday holatda, intellectual mulk obyektidan foydalanishdan olingan daromad moddiy shaklni (moddiy obyektlarni) sotishdan olingan daromadning bir qismidir.

Intellectual mulk mahsulot sifatida barcha tovarlarga xos xususiyatlarga ega (S.V. Monaxov ^[14, 30b.], V. Makarov ^[12, 19b.]):

- foydalilik – qandaydir ehtiyojni qondirish qobiliyati;
- kamyoblik – umumiy mavjudlikka qarama-qarshi bo'lgan mulk (huquqiy konsolidatsiya, huquqiy monopoliya orqali beriladi);
- universallik – boshqa bozor tovarlariga ayirboshlash imkoniyati.

Biroq intellektual mahsulot an'anaviy mahsulotdan bir qator farqlarga ega:

- 1) intellektual mahsulot nomoddiydir;
- 2) intellektual mahsulotni iste'mol qilganda uning foydaliligi oddiy mahsulotdagi kabi yo'qolmaydi;
- 3) intellektual mahsulot tannarxi ijtimoiy zaruriy emas, balki individual xarajatlarga asoslanadi, chunki aql mahsuli takrorlanmasdir. (I.A. Ivanyuk ^[6]). Bu xususiyatlar intellektual mulk obyektlarining fuqarolik muomalasining o'ziga xos xususiyatlarini va uning narxlarini belgilaydi.

Buni kapitalning Marksistik konsepsiyasi yordamida tushuntirilishi mumkin, bu o'z-o'zidan kengayadigan qiymat sifatida ta'riflanadi. Shunday qilib, takror ishlab chiqarish deb ham ataladigan kapital aylanishining shakli quyidagi shaklni oladi:

$$IK - FK - MK - FK' - IK'$$

bunda, IK – intellektual kapital, FK – moliyaviy kapital, MK – moddiy kapital (B.B.Leontev ^[10, 121b]).

Iqtisodiyotda intellektual mulk boshqa ishlab chiqarish omillari kabi ishlaydi. Binobarin, intellektual mulkdan kapital sifatidagi daromad iqtisodiy renta bo'lib, u ma'lum bir ishlab chiqarish omiliga tegishli har qanday to'lov sifatida tushuniladi va uning imkoniyatlari qiymatidan oshadi.

Kapitallashtirish mumkin bo'lgan sof iqtisodiy renta intellektual mulkka xos bo'lib, muqobil baholash va elastik ta'minotga imkon bermaydi (I.A.Ivanyuk ^[6], S.V.Monaxov ^[14, 35-36-betlar]).

Intellektual mulk obyektlarining iqtisodiy rentasi mualliflik huquqi egasiga tegishli. Intellektual mulkdan har qanday foydalanuvchi foydalanishi mumkin, lekin faqat mualliflik huquqi egasi tomonidan belgilangan talablarga muvofiq.

Intellektual mulk obyektlaridan tovar yoki muomaladagi iqtisodiy resurs sifatida foydalanish uni ekologik aktivlar deb hisoblash imkonini beradi. Iqtisodiy ma'noda intellektual mulk mulk bilan bir xil funktsiyalarni bajaradi.

Mulkchilik masalalariga ikkita fikr bildirish mumkin. Iqtisodiy nuqtayi nazardan, mulkchilik masalasi – bu ishlab chiqarish, taqsimlash, ayirboshlash va iste'mol qilish jarayonida ishlab chiqarish vositalari va natijalarini o'zlashtirish va sotish bilan bog'liq bo'lgan jarayonlarni va insonlar o'rtasidagi munosabatlar tizimi (V.A. Skvortsova ^[17, 200bet], G.S. Vechkanov ^[20], N.A. Padalkin ^[15]). Huquqiy nuqtayi nazardan, mulk – bu subyektning mulk obyektlarini boshqarish bo'yicha huquqlari majmuidir. Mulkning bu ikki talqinining asosiy farqi shundaki, mulk iqtisodiy kategoriya sifatida obyektlarga nisbatan munosabatlarni tavsiflaydi, huquqiy kategoriya sifatida esa bu obyektlarga huquqiy normalar asosidagi munosabatni bildiradi.

Bugungi kunda mulkni tushunishning ikkita iqtisodiy yondashuvi mavjud: an'anaviy va neo-institutsionalistik. Klassik iqtisodiy nazariyada ishlab chiqilgan an'anaviy yondashuvning asosini Rim huquqiga xos bo'lgan kontinental huquqiy an'ana tashkil etadi (A.I.Arhipov ^[1, 53b], K.A. Xubiyev ^[21, 243b.]). Uning markaziy g'oyasi: mulk toifasining yaxlitligi va bo'linmasligi, uning muqaddasligi va dahlsizligi. Demak, mulk huquqining mutlaq kontsentratsiyasi, "bir muk – bir mulkdor" tamoyilining ustunligi. Bunday yondashuv bilan mulkning mulkiy tomoni ustunlik qiladi.

Shu bilan birga, mulkdorning maqomi shaxsning mutlaq nazoratni ta'minlab, intellektual mulk obyektiga to'liq huquqlarga ega bo'lishini nazarda tutadi. Mulkdor obyektidan o'z ishlab chiqarishi uchun ham, mulkdorning ruxsatini olgan xo'jalik subyektlari tomonidan foydalanish uchun ham olingan barcha iqtisodiy rentalarni nazorat qiladi. Ushbu majburiyat evaziga u olingan daromadning ma'lum qismini unga o'tkazadi. Intellektual mulkni begonalashtirish mulkdor maqomini boshqa shaxsga o'tkazishga olib keladi. Neoinstitutsional maktab tomonidan ishlab chiqilgan neoinstitutsionalistik yondashuv anglosakson huquqiy an'analarga asoslanadi (A.I.Arhipov ^[1, 53b.], K.A. Xubiyev ^[21, 243b.]). Uning asosiy g'oyasi: mulk toifasi bo'linib, qisman vakolatlar to'plami yoki "to'plami" ni ifodalaydi, bu ko'plab turli xil shartnomalarga rioya qilishni ta'minlaydi. Qolaversa, mulk deganda huquqlar uchligi emas, balki zarurat bo'lganda kichikroq huquqlarga bo'linadigan va bir shaxsga tegishli bo'lishi shart bo'lmagan o'ziga xos eksklyuziv foydalanish huquqlari majmui tushuniladi (V.Makarov ^[12, 17b.], O.I.Uilyamson ^[18, 183bet]). Shu sababli, "bir mulk – ko'p egalar" tamoyili va mulkga jismoniy egalik qilish huquqini mutlaqlashtirish paydo bo'ladi. Shu munosabat bilan mulk obyekti emas, balki undan foydalanish huquqidir. Tadbirkorlik amaliyotida faqat mulk obyekti sifatida narsalarga to'liq egalik qilish emas, balki ulardan iqtisodiy resurs sifatida foydalanish huquqi ham muhimdir (jumladan, ijara huquqlari, lizing huquqlari va boshqa cheklangan huquqlar). Shu bilan birga, obyektidan foydalanish boshqa shaxslarning noqonuniy harakatlaridan himoyalangan bo'lishi kerak. Binobarin, agar obyektidan boshqalarning foydalanishni istisno qilish huquqiga ega shaxs mulkning absolyut huquqli egasi hisoblanadi (A.I.Arhipov ^[1, 57bet]).

Ushbu yondashuvga asosan, intellektual mulk huquqi bu intellektual faoliyat natijalariga va ma'lum bir shaxsga berilgan unga tenglashtirilgan obyektlarga nisbatan eksklyuziv huquqlar majmui, shu bilan birga, ushbu obyektlardan boshqa barcha shaxslar foydalanishini taqiqlaydi. Shu bilan birga, intellektual mulkning qisman vakolatlariga bo'linishi ularning har biridan alohida foyda olish va ularga mahsulot sifatida qarash imkonini beradi. Intellektual mulk bilan bog'liq jarayonlar intellektual mulk obyektlariga huquqlarni berishdan iborat. Ushbu vakolatlarining to'liqligi va xavfsizligi obyektning qiymatini belgilaydi. Mualliflik huquqi egasi uchun mulkiy munosabatlarni o'rnatish uchun asosiy obyektlardan foydalanishning kutilgan afzalliklari va kamchiliklarini taqqoslashdir, ya'ni huquqlar spetsifikatsiyasining iqtisodiy foydasini baholash.

Biroq hozirgi kunda intellektual mulk obyektini rasmiylashtirish muammosi paydo bo'ladi, ya'ni uning mazmunining qonuniy belgilangan standartlarga muvofiqligi. Bunda huquqiy mezonning iqtisodiy mezondan ustunligi kuzatiladi (E.A.Kirichenko [8, 16-17-betlar]).

Mulkni tushunishda ko'rib chiqilgan yondashuvlarning o'zaro ta'siri quyidagilarda namoyon bo'ladi. Neo-institutsionalistik yondashuv mulkiy huquqlarni diqqat bilan batafsil yoritib beradi va resurslardan samarali foydalanish uchun ularni taqsimlash va birlashtirishning iqtisodiy zaruriyatini tavsiflaydi. Lekin ular sifatli ijtimoiy-iqtisodiy natijalar va mulk huquqlarini jamlashdagi sifatli o'sishlarni o'rganmaydi. Neo-institutsionalistik yondashuvda mulk huquqining bo'linishi bir shaxsning qo'lida shunday vakolatlar to'plamini to'plash imkoniyatini nazarda tutadi, bu unga ustun mavqeni, iqtisodiy hokimiyatni beradi.

Mulk huquqi o'zlashtirilishi natijasida mulkdorga mulk obyektlari va ulardan olinadigan daromadni to'liq hajmda tasarruf etish imkoniyati beriladi. Aynan mana shu kritik nuqtada mulk huquqlarining sifat jihatidan o'ziga xos konsentratsiyasini tadqiq qiladigan an'anaviy yondashuv g'oyalari amalga oshirilishi mumkin, ammo faqat mutlaq shaklda (K.A. Xobiyeu [21, 245b]).

Ikkala yondashuvni taqqoslaganda, ular bir-birini inkor etmaydi, balki bir-birini to'ldiradi. Ularning sintezi umuman "mulk" va "intellektual mulk" tushunchasining iqtisodiy mazmunini boyitishga, uni ko'rib chiqilayotgan hodisalarning huquqiy tavsiflari bilan bog'lashga imkon beradi. Obyektlar yoki hodisalarning yuridik xususiyatlari va iqtisodiy mazmunining o'zaro bog'liqligini R. Savatye buyumlar misolida aniq qilib tushuntirib o'tgan: "buyum faqat iqtisodiy foydaliligi tufayli mavjud. Ammo bu narsa faqatgina insonning bu narsaga bo'lgan huquqi tufayli foyda keltiradi. Shunday qilib, buyumning iqtisodiy foydaliligi uning tegishli huquqiy holatini nazarda tutadi. Aksincha, narsalarga oid huquqlar, ularning iqtisodiy foydaliligini hisobga oladi", [16, 25-26b].

Intellektual mulkning iqtisodiy mazmunini mulk toifasi orqali talqin qilishning noaniqligi, uni huquqiy tartibga solish obyekti sifatida ko'plab olimlar talqin qilganligi bilan bog'liq. Misol uchun, A.B. Vengerov intellektual mulkni intellektual faoliyat natijalariga bo'lgan huquq sifatida belgilaydi [19, 23-33b], L.B. Galperin va L.A. Mikhailov intellektual faoliyat natijalari yig'indisi sifatida [3, 9b], P. Nikulin esa intellektual mulkni ma'lumotga tenglashtiradi [24, 16-20b].

XULOSA VA TAKLIFLAR

Tadqiqot maqsadlarida biz intellektual mulkni mulkiy huquqlar yuridik shaxsga tegishli bo'lishi, tovar-pul munosabatlari obyekti sifatida harakat qilishi va iqtisodiy aktiv sifatida qaralishi mumkin bo'lgan obyektlar yig'indisi sifatida ko'rib chiqdik.

Bugungi kunda intellektual mulk intellektual faoliyat natijalari va ularga tenglashtirilgan individuallashtirish vositalari sifatida keng tarqalgan, ularga nisbatan o'zaro bog'liq bo'lgan shaxsiy nomulkiy va mulkiy huquqlar majmui.

Intellektual mulkka nisbatan mualliflik huquqi egasining maqomini mustahkamlashga qaratilgan mutlaq huquqiy munosabatlar (shu jumladan, bir mualliflik huquqi egasidan boshqasiga mutlaq huquqlarni o'tkazish) va obyektidan tijorat maqsadlarida foydalanish uchun boshqa shaxslargam mualliflik huquqi egasi tomonidan ruxsatnomalar berish bilan bog'liq nisbiy huquqiy munosabatlarni ajratish mumkin. (E.Y.Malyseva [11, 15-16 b.]).

Mutlaq huquqning yuridik tabiati uning ijobiy (foydalanish va tasarruf etish vakolati) va salbiy (taqiqlash vakolati) funksiyalarida namoyon bo'ladi. Eksklyuziv huquq uning ijobiy funksiyasi bo'yicha – davlat tomonidan ma'lum hajmda, ma'lum muddatga va ma'lum hududda beriladigan qonuniy monopoliyaning bir turi. Ijobiy funktsiyani amalga oshirish himoya qilinadigan obyektning moddiy shaklda aks ettirishdan ham, obyektga uchinchi shaxslarga foydalanish huquqini berishdan ham foyda olish imkoniyatini nazarda tutadi.

Mutlaq huquqiy munosabatlar ko'proq darajada statikani, nisbiy munosabatlar esa eksklyuziv huquqlar dinamikasini tavsiflaydi. Shunday qilib, intellektual mulk o'ziga xos iqtisodiy aktiv bo'lib, uning huquqiy xususiyatlari intellektual faoliyat natijalariga bo'lgan mutlaq huquqlar va unga tenglashtirilgan individuallashtirish vositalariga bog'liq bo'lganligi sababli, buxgalteriya hisobi moliyaviy hisobot foydalanuvchisini ma'lum miqdordagi bu aktivlar to'g'risida ma'lumotlar bilan ta'minlash uchun mo'ljallangan.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Arxipova A.I, Bolshakova A.K. Экономика.– М.: ТК Велби, Проспект, 2005. –840 b.
2. Bell.D. Социальные рамки информационного общества / новая технократическая волна на Западе. М.: Прогресс, 1986. 386 b.
3. Galperin.L.B, Mixaylova L.A. Интеллектуальная собственность: сущность и правовая природа. // Право промышленной и интеллектуальной собственности. –Новосибирск, 1992. –112 с.
4. Gelbreyt J. Новое индустриальное общество. –М.: Прогресс, 1969. –320 b.
5. Grishayev S.P. Интеллектуальная собственность. –М.: “Юрист”, 2004. –480 b.
6. Ivanok I.A. Воспроизводство интеллектуального капитала в современных маркетинг-системах [electron resurs] // URL: http://www.cis2000.ru/publish/books/book_44/ch2_3.shtml.
7. Kapelyushnikov I.R. Экономическая теория права собственности (методология, основные понятия, круг проблем). 1990. [electron resurs]// [http:// www.ecoman.narod.ru/inst/webogr.htm](http://www.ecoman.narod.ru/inst/webogr.htm).
8. Kirichenko Y.A. Институт интеллектуальной собственности: содержание, формы и проблемы развития. Автореферат на соискание ученой степени кандидата экономических наук. –Кемерово, 2003. –26 b.
9. Kurakov L.P. Экономика и управление, финансы и право: Словарь справочник.–М.: Вуз и школа, 2004. –1288 b.
10. Leontev B.B. Цена интеллекта: интеллектуальный капитал в российском бизнесе. –М.: Изд. –Центр “Акционер”, 2002. –200 b.
11. Malisheva Y.Y. Элементы гражданско-правовых отношений в области интеллектуальной собственности. Автореферат на соискание ученой степени кандидата юридических наук. –М., 1997. –23 b.
12. Makarev V., Kozirev A., Mikerin G. Интеллектуальная собственность: правовые и экономические вопросы формирования // Российский экономический журнал. 2003. –№ 5-6. –14-36 b.
13. Maxlup F. Производство и распространение знаний в США. –М.:Прогресс, 1996. –223 b.
14. Monaxov S.V., Savinix V.P., Svetkov V.Y., Bulgakova T.B. Интеллектуальный капитал /М.: МАКС Пресс, 2004. 64 b.
15. Padalkin N.A. Теория собственности в современной экономической науке [electron resurs] // URL: <http://aeli.altai.ru/nauka/sbornik/2001/padalkin.html>.
16. Savatyte R. Теория обязательств. –М.: Прогресс, 1972. –286 b.
17. Skvortsova V.A. Интеллектуальный капитал: методология исследования, концепция. –М.: МИЭМ, УЧЛИТВУЗ, 2002. –249 b.
18. Uilyamson O.I. Экономические институты капитализма: Фирмы, рынки, “отношенческая” контракция/СПб.: Лениздат, CEV Press, 1996. 702 b.
19. Vengerov A.B. Правовой узел современности.// Общественные науки и современность. –1992. –№ 4. –23-33 b.
20. Vechkanov G.S., Vechkanova G.R., Современная экономическая энциклопедия. –СПб: Изд-во “Лань”, 2002, 880 b.
21. Xubiyev K.A. Теория собственности на основе синтетического подхода // Интеллектуальная собственность и формы ее реализации. Xalqaro konferensiya materiallari / Новгород: Изд-во ННГУ,1998. 242-250 b.
22. Yakupova L.M. Экономическое содержание интеллектуальной собственности [electron resurs] // Вестник Академии управления “ТИС- БИ”. – 2005. – № 4.
23. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyevning ikkinchi Toshkent xalqaro investitsiya forumining ochilish marosimidagi nutqi. <https://president.uz/oz/lists/view/6221>.
24. Chernisheva S.A. Формирование правовой доктрины об интеллектуальной собственности в условиях становления рыночных отношений в России // Интеллектуальная собственность: современные правовые проблемы. Проблемно-тематический сборник. М.: Издательство ИНИОН РАН, 1998.

Jurnal sayti: <https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz>

Yashil

IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Xondamir Ismoilov

Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2024. № 3

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.

Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

El.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: [@iqtisodiyot_77](https://t.me/@iqtisodiyot_77)

Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, [@iqtisodiyot_77](https://t.me/@iqtisodiyot_77) telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.

Jurnalning ilmiyligi:

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali

O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi rayosatining 2023-yil 1-apreldagi 336/3-sonli qarori bilan ro'yxatdan o'tkazilgan.